

KROONIKA

TÜ muuseumi 2019. aasta aruanne

MARIANN RAISMA

Tartu Ülikooli muuseumi (TÜM) aasta oli väga tõine, sest seoses rahvusülikooli juubeliga (2019 täitus 100 aastat Tartu Ülikooli muutmisest eestikeelseks) tuli ellu viia palju eriilmelisi projekte ja lisaks algsele kavale lisandus uusi projekte ka käigu pealt.

Tänu juubeliaastale teenis muuseum **suurima omatulu** – kokku 614 232 eurot (piletid, rent, programmid, projektid ja toetused), mis moodustas 45% muuseumi kogueelarvest, sh Morgensterni saali uue ekspositsiooni rahastusest käis muuseumi eelarve kaudu 170 500 eurot. Müügitulu (käive) moodustas eelarvest 16,5% (224 599 eurot).

Paraku külastuste arv langes veidi: kokku teenindas muuseum 73 383 kasutajat, neist 53 962 külastajat.

2019. aasta olulisimad tööd ja üritused olid seotud rahvusülikooli juubeliga. Näitustest tuleks esile tuua **aastaprojekti „Ideaalide Eesti. Sada aastat otsinguid“** ning uut püsinäitust **„Minu elu ülikool“**, mis said ka Eesti Kultuurkapitali aastapreemia.

Näitus „Ideaalide Eesti“ analüüsib kriitiliselt rahvusülikooli keskset rolli Eesti riigi ja ühiskonna kujundamisel. Näitus avab rahvusülikooli sajandi kümne teema kaudu, mille mõju ja tähenduslik-

kus ulatub tänapäeva. Valitud kriitiline lähenemine lähtub soovist algatada mõttevahetusi nii inimeste vahel kui ka üksikisikus endas, pakkuda järelemõtlemisainest ning vaadata meie viimase saja aasta arengusuundi määranud protsesse tänapäevaste arusaamade ja ootuste taustal (vt pikemalt M. Rääsk, lk 190–206).

Püsinäitus „Minu elu ülikool“ kajastab ülikooli lugu läbi nelja sajandi ja otsib vastust küsimusele, kuidas on Tartu Ülikool mõjutanud meist igapäevaelu. Näitusel tõstetakse Tartu Ülikooli lugu esile kolme algusega: ülikooli asutamisega 1632. aastal, taasasutamisega 1802. aastal ning emakeelse ülikooli asutamisega 1919. aastal. Külastajale tutvustatakse ülikooli nelja valdkonna pika järeilmõjuga ajaloolisi suursaavutusi ja ühe-minuti-loengute vormis nüüdseid aktuaalseid teemasid. Kajastatakse ülikooli rahvusvahelist kultuurimõju kolmel viimasel sajandil ja ülikooli hoonestu rolli Tartu linnaruumi kujundajana. Suur osa näitusest on pühendatud üliõpilastele ja üliõpilaselule (vt pikemalt M. Raisma, K. Kalda, lk 152–189).

Uute suundadena tuleks esile tuua muuseumi **väliruumiprojektid** – näitused avalikus ruumis on kindlasti muutnud muuseumi nähtavamaks ning kujundanud kvaliteetsema linnaruumi. Samuti on väga oluline **Tartu Ülikooli tutvustamine väljaspool Tartut** – nii Tallinnas näitusega „Ars Academica. Tartu Ülikooli kunstikogu“ kui ka kollektsioonide tutvustamine Coimbra grupi veebinäitusel (vt <https://collections.ed.ac.uk/coimbra/#>).

Väga edukas on TUM olnud muuseumihariduse valdkonnas, kokku toimus **968 haridusega seotud tegevust**, neist 475 programmi ja 238 ekskursiooni jt üritust 20 513 osalejale. TUM osaleb **aktiivõppeprogrammide riigihankes** Tartu koolidele humanitaar-, täppis- ja loodusteaduste valdkonnas. 2019. aastal viidi läbi 98 täppisteaduste programmi, 43 loodusteaduste programmi ja 61 humanitaarteaduste programmi.

Maikuu toimus juba viies **Hullu Teadlase teaduskonverents** teemal „Mine metsa!“. Registreerus üle 700 õpilase 14 maakonna 37 koolist.

Suureks õnnestumiseks saab pidada jätkuvat **koostööd teatritega**, sel aastal Tartu Uue Teatri ja G9-ga (projekt „Hingede öö“). Rõhutada tuleks ka ülikooli muuseumi aktiivset tegutsemist **Tartu 2024** Euroopa kultuuripealinna taotlusprotsessis.

Muuseumis tegutses 2019. aastal **vabatahtlikke ja praktikan- te, kes tegid umbes 2000 tundi tööd**. Muuseumi külastas õppetöö käigus kokku umbes 400 tudengit Tartu Ülikoolist, Eesti Maaülikoo- list ja Eesti Kunstiakadeemiast.

Aasta kolleegipreemia aasta Tullio pälvis **Karoliina Kalda**.

TÜ muuseum sai lisaks Tartu Ülikoolile toetust Tartu Linnavalit- suselt, Kultuuriministeeriumilt, Eesti Kultuurkapitalilt, SA-lt Archi- medes, SA-lt Eesti Teadusagentuur, Haridus- ja Teadusministeeriu- milt, Riigikantseleilt, Euroopa Nõukogult, Rootsi Saatkonnalt ning mitmetelt eraisikutelt.

Suurimad haridusprojektid olid ASTRA ja TEEME+.

Vaatamata omatulule ning projektidele oli muuseumi eelarve seis 2019. aastal pingeline ja muuseumi suurim proovikivi endiselt lisaks teravale palgateemale vahendite leidmine nii püsitegevuse kui ka arendustöö tarbeks. Lisaks soovile arendada ja ajakohasta- da muuseumi avalikkusele suunatud tegevusi oleks vaja parandada osa muuseumihoonete (eelkõige toomkirik ja astronoomimaja) ning hoidlate (Lossi 25, Lossi 3, Munga 4) olukorda, uuendada lähiaasta- tel kunstimuuseumi ja tähetorni ekspositsioone ning tegelda külas- tajate ja rendiürituste arvu languse põhjuste analüüsi ja võimalike lahenduste otsimisega.

„Rahvusülikool 100“ (RÜ100) projektid

1. Rändnäitus „Pane vaim valmis! Tartu Ülikooli sada nägu“ TÜ õppehoonetes ja TÜMi peatrepikojas, 2017–2019.
2. Ülikooli varakambri uuendamine, rektorite galerii ja ülikooli faktid valges saalis al 06.12.18.
3. Näitus „Ülikooli peahoone kunstis“, TÜ kunstimuuseum, 18.04.–11.12.
4. Aastanäitus „Ideaalide Eesti. 100 aastat otsinguid“, TK, al 16.05.
5. Välinäitus, veebileht ja kaart Toomel „Kultuuride kohtumispaik Tartu“.
6. Näitus „*Ars academica*. Tartu Ülikooli kunstikogu“ Kadrioru los- sis (Eesti Kunstimuuseum, EKM), al 02.11.
7. Näitus „Rõõmus üliõpilane. Sada aastat tudengielu Emajõe kal- dal“ Kaarsillal, nov-dets.

8. Näitus „Näigus noorus“ ERMis, 07.11.19–02.02.20.
9. Ülikooli ajaloo püsinäitus „Minu elu ülikool“ Morgensterni saalis, al 29.11.
10. Lähimineviku mälestuste ja esemete kogumiskampaania, 2017–19.
11. Raamat „Tartu Ülikooli sada nägu“.
12. Raamat „Akadeemiline vabariik. Tartu Ülikooli tudengkond läbi aja“.
13. Raamat „*Ars academica*. Tartu Ülikooli 100 kunstiteost“.
14. Konverents koostöös ÕESiga „Saja aastaga pärisorjusest emakeelse ülikoolini“, 05.12.
15. Osalemine ja koostöö ERRi saatesarjaga „Rahvusülikooli sajand“.
16. Kaastöö raamatusse „Rahvusülikool 100. Piduraamat“.
17. TÜ üliõpilaste ja vilistlaste andmebaas Album Academicum 1632–2019.
18. Ja kõik muu....

Eelarve

Tulud kokku: 1 363 532, sh

Üldfondist: 749 300 (koos lisaprojektidega)

Teadus- ja arendustegevus: 389 633 (koos RÜ100 projektidega)

Renditulu, piletite ja suveniiride müük: 224 599

Kulud kokku: 1 399 369, sh

Tööjõukulud: 644 876

Ruumide kulu: 291 811

Kantselei- ja majanduskulu: 234 497

IT-kulud: 71 841

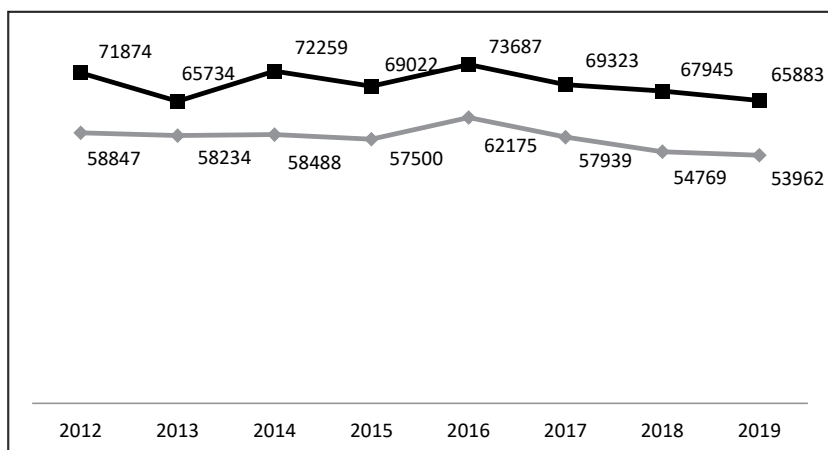
Muud kulud: 83 809

Investeeringud põhivarasse: 45 997

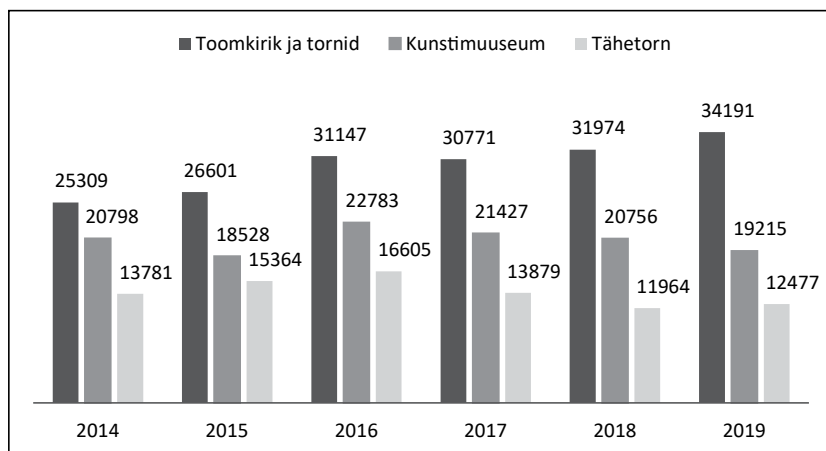
Kesksete kulude katmise eraldis: 26 538

Külastatavus

2019. aastal teenindas muuseum kokku 73 383 kasutajat. See arv sisaldab kõigi kolme maja külastusi (53 962), väljaspool TUM maju läbi viidud tegevusi (3394), teaduslinna külalisi (7500) ja rendiüritusi (8527).

Joonis 1. TÜ muuseumi kasutamine 2012-2019. Ülemine joon tähistab kõiki kasutajaid (v.a teaduslinn), alumine joon ainult muuseumialade külastajaid. Kuni 2014 on kajastatud TÜ ajaloo muuseumi, kunstimuuseumi ja loodusmuuseumi külastusstatistika, alates 2014 ainult TÜ muuseumi külastused.

Joonis 2. TÜ muuseumi kasutajaid majade kaupa. Tabel ei sisalda teaduslinna külastajaid.

Toomkiriku muuseumialasse ja tornidesse tehti 2019. aastal kokku 39 619 külastust (sh 7000 Teaduslinna külastajat), vastavalt muuseumisse 32 905 ja tornidesse 6714. 2019. aastal langes muuseumiala ja tornide külastatavus võrreldes 2018. aastaga kokku 2,7% (1132 külastuse võrra).

Kunstimuuseumit külastati 2019. aastal kokku 19 215 korda, sellest muuseumiosa külastusi oli 10 322, kartseri külastusi 4903, aula külastusi 3031 ja auditooriumi külastusi 959. Kunstimuuseumi kõige suurema külastajate grupi moodustavad endiselt nii eesti kui välisgrupid – 63% külastajatest (12 139 külastust kokku ning vastavalt 7363 ja 4776 külastust). Võrreldes 2018. aastaga langes külastatavus 7,4% (1541 külastuse võrra).

Tähetorni külastati 2019. aastal 11 155 korda, külastatavus langes 6,7% võrreldes 2018. aastaga (809 külastuse võrra).

Näitused

TOOMKIRIK

Aastanäitus

04.04.2018–03.03.2019 „Kuritöö ja karistus“. Projektijuht-kuraator Mairo Rääsk, kuraator Kaija-Liisa Koovit, kunstnik Maarja Meeru. Eesti muuseumide aastaauhinna muuseumiroti nominent ajutiste näituste kategoorias.

16.05.2019–06.09.2020 „Ideaalide Eesti“. Kümneandide kaupa lahatakse teemasid, mis on mõjutanud rahvusülikooli viimast sadat aastat nagu naisküsimus, vaba mõte, sallivus, ühiskondlik ootus ülikoolile, massiülikool jne. Projektijuht Mairo Rääsk; kuraatorid Mairo Rääsk ja Mariliis Hämäläinen, kunstnik Evelin Urm.

Lühiajalised näitused

19.06–21.07 näitus „Need olulised asjad“ vilistlaspäeva kogumisaktiooni käigus muuseumisse toodud esemetest. Näituse meeskond: Virge Lell, Külli Lupkin, Terje Lõbu, Maris Tuuling, Tiina Vint.

Näitused toomkiriku liftivõrel

12.04–08.06 „Üits ravvatükk miu pihun“ Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku metallieriala tudengite tööd.

13.06.–30.06 tudengite posternäitus kümnest muuseumi kollektiooni kuuluvast esemest. Näitus koostasid kursusel „Eesti teaduse ajalugu“ osalenud tudengid, juhendaja Janet Laidla.

Uue museaali vitriin „Tulnukas“

01.12.18–03.06.19 Karl Laaguse portsigar (Virge Lell, Lea Leppik, Maris Tuuling).

26.06.–16.11 Leid peahoone pööningult (Virge Lell, Maris Tuuling, Tiina Vint).

09.12.–17.12 „Rahvusülikool 100“ postmark ja mälestusmünt (Virge Lell, Maris Tuuling, Tiina Vint).

Alates 18.12 Valge Maja iga-aastaseid jõulukaunistusi (Maris Tuuling, Tiina Vint).

Muud näituseprojektid

Avakogu toomkiriku põhja- ja lõunatrekikojas. Kuraator Maris Tuuling.

Alates 06.06.2019 Toomemäe ja toomkiriku väliekspositsioon toomkiriku kõrval ning varemete vahel. Näitus jutustab Tartu toomkiriku ja Toomemäe lugu. Näituse projektijuht Mariann Raisma, teostaja Exporabbit, suurtoetaja Tartu linn.

Alates 28.06.2019 näitus „Kultuuride kohtumispaik – Tartu“ Toomemäel. Näitus, veebileht ja kaart 16 Tartu ülikoolis õppinud või töötanud silmapaistvast eurooplasest, kes on kõik oma tegevusega mõjutanud oma maa või Eesti kultuurielu ja poliitikat või saanud oma teadussaavutustega kogu maailmas tuntuks. Näitus valmis projekti „Linking home, linking Europe. Virtual map of Europe in Tartu“ raames (Euroopa Komisjoni projekt „European Heritage Stories“). Kuraatorid Janet Laidla, Lea Leppik ja Mariann Raisma, teostaja Exporabbit.

Alates 02.07.2019 ajajoon „Ülikool ja Tartu“ muuseumi peamaja fuažees. Ajajoonele koondatud linna ja ülikooli ajaloo tähtsaimad sündmused alates Tartu esmamainimisest kuni TÜ 400 aasta juubelinini. Projektijuhid Mariann Raisma ja Karoliina Kalda, töögrupp: Jaanika Anderson, Tiiu Kreegipuu, Lea Leppik, Terje Lõbu ja Kristiina Tiideberg, teostaja Exporabbit, projekti toetaja: ASTRA.

KUNSTIMUUSEUM

- 21.11.2018–29.03.2019 näitus „Pompei fragmendid“. Näitus tutvustas Tartu Ülikooli kunstimuuseumi Pompei stiilis seinamaalingute saamislugu ning laiemalt Pompei pärandit. Kuraatorid Jaanika Anderson ja Ingrid Sakh, kujundajad Madis Liplap ja Maarja Roosi.
- 18.04.–11.12.2019 näitus „Ülikooli peahoone kunstis“. Ainult peahoonet käsitleval kunstinäitusel eksponeeriti ligikaudu 50 kunstiteost – nii maale, graafikat kui ka joonistusi 19. sajandi algusest tänapäevani. Kuraatorid Kristiina Tiideberg ja Ingrid Sakh, kujundaja Peeter Laurits.
- 16.12.2019–12.01.2020 näitus Ungari keraamikast ja skulptuurist. Näitusel eksponeeriti tänapäeva Ungari keraamikute Márta Radicsi, Zsófia Karsai ja skulptor István Holló töid. Näituse korraldajad Ungari Instituut, Ungari Suursaatkond.

TÄHETORN

- 08.05.–30.09.2019 näitus „Eestlastele Eesti taevas!“. Näitus tähetorni õuel andis ülevaate eestikeelsete taevakaartide kujunemisest. Näitusel eksponeeriti valikut 19.–21. sajandi eestikeelsetest taevakaartidest. Koostaja Lea Leppik, kujundaja Maarja Roosi, meeskond: Andres Kuperjanov, Helle Jaaniste, Jaak Jaaniste, Hiljar Uudevald.
- Alates 05.10.2019 astrofotograafia võistluse võidutööd tähetorni trepikojas. Teist korda korraldatud astrofotokonkursi tulemusena valminud näitusel olid autoritena esindatud nii professionaalsed fotograafid kui ka hobipiltnikud.

Püsiekspositsiooni muudatused

TOOMKIRIK

- Alates 18.10.2019 näitus „Pane vaim valmis! Tartu Ülikooli sada nägu“ ning Arne Maasiku arhitektuurifotod Tartu toomkirikust muuseumi peamaja trepikojas. „Pane vaim valmis! Tartu Ülikooli sada nägu“ on fotonäitus sajast ülikooli silmapaistvast teadlasest ja õppejõust tähistamiseks rahvusülikooli 100. sünnipäeva. Täiendusena varasemale rändnäitusele uuendati kuut portreed. Näituse meeskond: fotograaf Birgit Püve, projektijuhid Karoliina

Kalda, Mariann Raisma ja Mairo Rääsk, kujundaja Maarja Roosi, keeleteimetaja Anu Lepp, tõlkija Juta Ristsoo, trükk: OÜ Digifoto, näituse meistrid Tanel Nõmmik, Marko Nõmmik.

Alates 29.11.2019 näitus „Minu elu ülikool“ Morgensterni saalis. (pikemalt vt K. Kalda ja M. Raisma artikkel)

TÜMi näitused mujal

30.11.2017–31.05.2019 „Pane vaim valmis! Tartu Ülikooli sada nägu“. Jaanuar–veebruar 2019 Tartu Ülikooli raamatukogu; aprill–mai 2019 Tartu Ülikooli Pärnu kolledž.

24.10.2018–11.09.2019 tervishoiuplakatite näitus „Parem hoida kui oiata!“ Tartu Ülikooli arstiteaduskonna õppehoones Biomedicumis. Näitusel eksponeeriti tervishoiuplakateid Tartu Ülikooli muuseumi kogudest. Näituse meeskond: Ken Kalling, Terje Lõbu, Margot Sakson.

02.11.2019–22.03.2020 näitus „Ars academica. Tartu Ülikooli kunstikogu“ Kadrioru kunstimuuseumis. Näitusel eksponeeriti ülikooli kunstivara paremikku. Teemadena käsitleti ka akadeemilise kogu saatust ja probleeme. Näitus valmis Tartu Ülikooli muuseumi ja Eesti Kunstimuuseumi koostöös. Näituse meeskond: kuraatorid Tiina-Mall Kreem (Eesti Kunstimuuseum) ja Ingrid Sahk (Tartu Ülikooli muuseum); kujundaja ja graafikadisainer Angelika Schneider.

08.11.2019–02.02.2020 fotonäitus „Näigus noorus“ Eesti Rahva Muuseumi sillaalal. Näitus jutustas tudengitest läbi rahvusülikooli saja aasta ja valmis Tartu Ülikooli muuseumi ja Eesti Rahva Muuseumi koostöös.

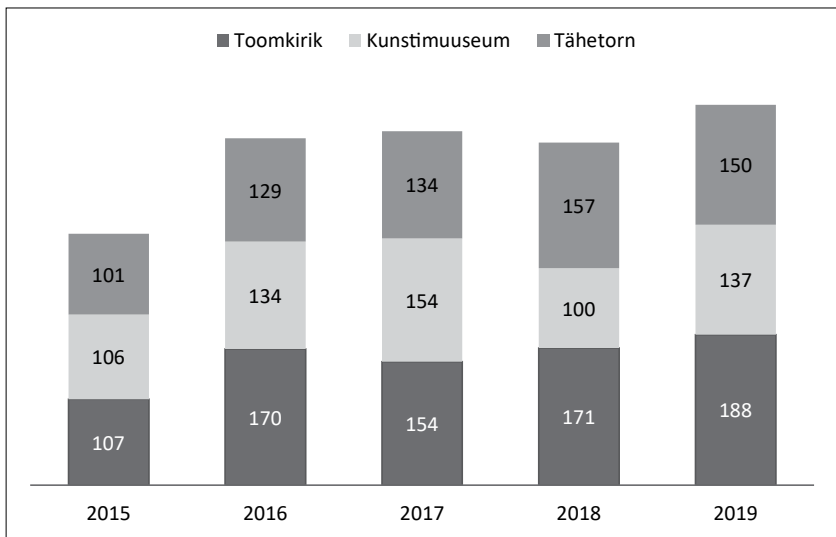
01.10.–31.12.2019 „Eestlastele Eesti taevas“ Pärnu loodusmajas.

Coimbra grupi kollektsioonid, mis on ühelt poolt veebinäitus, kuid samas ka platvorm, kus saab tutvuda ja kontakte luua Euroopa vanade ülikoolide kollektsioonidega, mis muidu ei pruugi olla kergesti leitavad. Lehel on kajastatud kõik TÜ teaduskollektsioonid. Koordinaator Jaanika Anderson. <https://www.collections.ed.ac.uk/coimbra>.

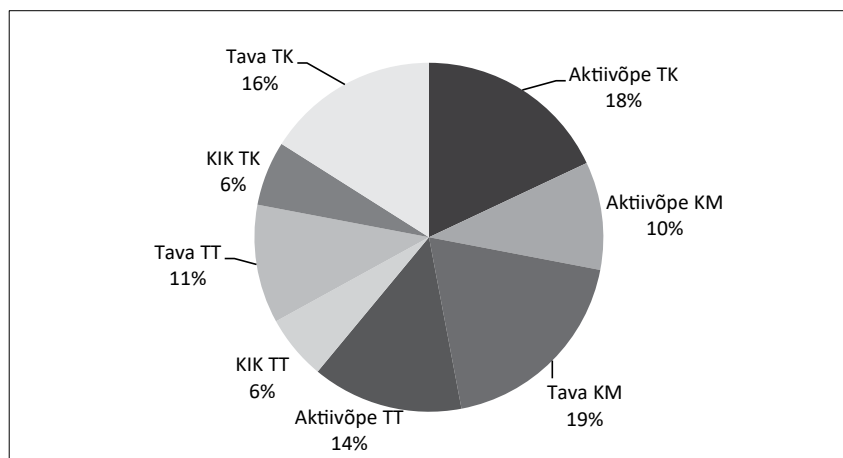
Haridus

Haridusprogrammide jm hariduslike teenuste ja osalejate arvud 2019. aastal

Teenuse nimetus	Programmi- de arv	Osalejate arv
Haridusprogrammid	475	9231
Ekskursioonid õpilasgruppidele	44	1410
Planetaariumietendused õpilasgruppidele	25	489
Teleskoop tuleb külla ja Teeme+	50	1301
Hullu Teadlase (HT) eksperimendid	51	684
HT laagrid	10	200
Sünnipäevad	98	1041
HT erisündmused*	24	2449
Kunstimuseumi erisündmused lastele**	12	65
Toomkiriku hariduse erisündmused***	8	250
KOKKU	797	17120

Joonis 3. Haridusprogramme 2015–2019 majade kaupa.

Joonis 4. 2019 läbiviidud haridusprogrammide jagunemine majade ja programmi tüüpide järgi.

Kasv on suuresti seotud Tartu linna tellitud ja koolidele tasuta programmidega alates 2015/2016. õppeaastast. 2019 kasvas nende arv võrreldes 2018. aastaga 156-lt 202-le. Kõige rohkem suurenes Tartu linna tellitud aktiivõppeprogrammide arv tähetornis (osakaal kõigist aasta jooksul läbiviidud programmidest tõusis 31%-lt 42%-le, joonis 4). Kui lisada neile Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) rahastatud programmid (2019 viidi läbi 58, neist 31 tähetornis ja 27 toomkirikus), moodustasid tähetorni (TT) ja toomkiriku (TK) haridusprogrammidest üle 60% (TK 61%, TT 65%) koolidele n-ö tasuta programmid. Kunstimuuseumis oli selliste programmide osakaal 36%.

2019. aastal telliti aktiivõppe programme kokku 202: 98 täppisteaduste, 43 loodusteaduste ja 61 humanitaar- ja sotsiaalteaduste vallast. Tulevikuks annab kindlust see, et Tartu Linnavalitsus jätkab aktiivõppeprogrammide rahastamist ja muuseum on sõlminud lepingu linnaga aktiivõppeprogrammide pakkumiseks nii loodusteaduste (koos TÜ loodusmuuseumi ja botaanikaaiaga), täppisteaduste kui ka humanitaar- ja sotsiaalteaduste valdkonnas. Kuid järgnevas õppeaastaks on linna hanketingimuste muutusest tulenevalt programmi tellimus väiksem ning oodata on langust nii aktiivõppeprogrammide kui ka tõenäoliselt haridusprogrammide arvus tervikuna.

Kokku pakuti 48 erinevat haridusprogrammi (19 toomkirikus, 19 tähetornis ja 10 kunstimuuseumis). Kõige populaarsem programm oli endiselt kunstimuuseumi „Vana-Kreeka kultuur“, mida viidi läbi 43 korda (osales kokku 869 õpilast). Populaarsuselt järgmine oli „Vulkaanid ja maavärinad“ tähetornis (33 korda, 701 osalejat), neile järgnesid „Imeline inimene“ (29 ja 552) ja „Meeletud meeled“ (24 ja 454). Viimased kolm põimivad kõiki valdkondi ja samas toetavad hästi õppekava ning on koolidelt positiivset tagasiside saanud.

Kõige sagedamini jõuavad muuseumisse Tartu ja Tartumaa lapsed – 364 programmi 475st tellisid Tartu ja Tartumaa koolid (6873 õpilast). Kõige rohkem tuli õpilasi Kõrveküla Põhikoolist, Tartu Kivilinna Koolist, Miina Härma Gümnaasiumist ja Tartu Raatuse Koolist. Väljastpoolt Tartut on rohkem õpilasi jõudnud muuseumisse Tallinnast (27 tellitud programmi, 620 õpilast) ja Valgamaalt (19 tellitud programmi, 394 õpilast). TÜ muuseumisse on jõudnud pea kõigi Eesti maakondade õpilased, v.a saartelt ja Läänemaalt. Samas on tellitud programme ka välismaalastest õpilastele (nt Läti rahvusvaheline kool, Raatuse Gümnaasiumi projekti külalised), kuna suudame pakkuda loodus-, täppis- ja humanitaarvaldkonna programme ka inglise ja/või vene keeles.

Tähetornis käis koos **astronoomiaklubi Reegulus**. 2018/2019. õppeaastal toimusid klubi kokkusaamised kaks korda nädalas, 2019/2020. õppeaastal otsustati ringi jätkata üks kord nädalas. Käsitleti Päikesesüsteemi planeete ja teisi taevakehi, galaktikaid, musti auke jne.

Hullu Teadlase **V teaduskonverentsi teema** oli „Mine metsa!“. Osales rekordarv koole – 37 kooli 14 maakonnast, üle 700 õpilase. Lõppvooru kutsuti 15 parimat. 2019. sügisel käivitus ka **Hullu Teadlase VI konverents, teemaks „Ole terve!“**, millele on registreerunud veelgi rohkem osalejaid (üle 900). Eelmiste aastate tagasiside põhjal koostati näidismaterjale ja juhendeid, mida jagati kõigi registreerunud õpetajatega. Muudeti ka videokohtumise vormi – osalejate küsimused kogutakse varem kokku ja Hull Teadlane vastab neile ühes mahukamas ja sisukamas videos. Riigi rahastus on tulnud seekord TÜ teaduskooli kaudu, kellele on suunatud varasemad Haridus- ja Teadusministeeriumi teaduse populariseerimise projektitootuste vahendid.

Hullu Teadlase eksperimendihommikud on kulgenud edukamalt kui loodetud. Kokku toimus 51 eksperimendihommikut, millel oli 684 osalejat (keskmiselt 13,4 osalejat hommiku kohta). Värskendavalt mõjus eksperimendihommikute kohavahetus – aprillis toimusid need tähetornis, samuti on olnud tulemuslik eksperimendihommikute sidumine muude üritustega (osa perepäevast muuseuminädalal või Avatud Mänguväljade festivali paralleelprogrammist).

Tähetorn osutus sobilikuks kohaks ka **isadepäeva programmi** „Isaga Kuule“ läbiviimiseks novembris. Osalejaid oli kokku 289.

Sünnipäevaprogrammidega nii hästi ei läinud, neid telliti loodetust vähem. Kokku viidi läbi 98 sünnipäeva, neist populaarseim oli jätkuvalt „Katsete hullus“ toomkirikus.

Hull Teadlane käis koolides ja üritustel (kokku 15), lisaks rahvusülikooli tähtpäevaga seotud ülesastumised jt väiksemad esinemised. Hullu Teadlase **linnalaagreid** toimus kokku 10 (8 suvel, 1 kevad- ja 1 sügislaager). Laagrid olid maksimaalse täitumusega – osales kokku 200 last.

Koostööprojektid

- 1) Külastusmängud H₂O ja Avatud Mänguväljade festival.
- 2) Teeme +.

Teeme+ projekti „Astronoomia- ja kosmoseteemalise huvihariduse tugikeskuse käivitamine“ käigus loodi rändnäitus kosmosega seotud naisteadlastest ja Moodle'i kursus „Imeline universum“ teaduskooli alt, külastati 50 kooli, kus viidi läbi temaatilisi programme ja loenguid, korraldati kuus erinevat võrgustikusündmust (foto- ja videovõistlused ja kaks astrolaagrit), koolitati ringijuhte ja õpetajaid ning loodi temaatilisi õppematerjale. Projekti toetatakse Euroopa Regionaalarengu Fondist. Projekt algas aprillis 2017 ja lõpeb 2020. aasta lõpus.

- 3) Koostööprojekt Tartu Noorsootöökeskusega „Noored teevad ajalugu“. Õppekäik muuseumis ja mälestuste/ajaloo kogumise võistlus noortele vanuses 15–25. Projekti aktiivne faas oli sept-okt 2019, mis jäi veidi lühikeseks ja osavõtt passiivseks, kuid osalenud jäid rahule.
- 4) Koostöö TÜ teaduskooliga.

Kadri Tinn, Grete-Lilijane Küppas ja Janet Laidla viisid läbi

teaduskooli kursust „Imeline Universum“. Kursus loodi Teeme+toel. Registreerus 30 tudengit, kellest 16 lõpetasid kursuse.

Jaanika Andersoni e-kursus „Vana-Egiptus ja tänapäev“ on TÜ teaduskooli kaudu suunatud II ja III kooliastmele humanitaarteaduste kursusena. Esimene kursus algas 2019. aasta oktoobrist 30 osalejaga.

Suurüritused

2019. aastal korraldas muuseum või võttis osa traditsioonilistest suurüritustest, nagu Hullu Teadlase sünnipäev, muuseumiöö „Öös on mustreid“, Teaduslinn Tartu hansapäevade ajal, Teadlaste Öö, saades toetust nii Tartu linnalt, Eesti Teadusagentuurilt kui AHHAalt.

01.05 Hullu Teadlase sünnipäev „Helisev maailm“. Silver Sepp juhendas pillide töötubasid, kohtuda sai papagoiga ja jälgida Hullu Teadlase heliteemalisi eksperimente (279 inimest).

18.05 muuseumiöö „Öös on mustreid“: peamajas valgusmustrid, kunstimuuseumis tudengite elumustrid ehk kartseri ekskursioon, tähetornis galaktikate kärgmuster (kolme maja peale kokku 2966 külastust).

21.07 Teaduslinn muuseumi peamaja juures ja tähetorni aias, partneriteks muuseumid, Tartu Ülikooli teadlased, ülikoolist välja kasvanud ettevõtted jt, kes viisid läbi töötubasid, meisterdasid, esinesid jm. Rahaliselt toetasid Tartu linn ja Eesti Teadusagentuur (7500 inimest).

28.09 Teadlaste Ööl sai koostöös Psühhobussiga proovida erinevaid meeltel ja tajul põhinevaid katseid pealkirja all „Proovime inimestele pähe pugada!“, Eesti Vabakutseliste Teadlaste Akadeemia viis läbi eksperimendi „Sada väikest plahvatust“, koostöös AHHAaga tehti nn Cavendishi eksperiment. Rahaliselt toetas AHHA (331 inimest).

2018. aastaga võrreldes oli vähem osalejaid muuseumiööl. Osavõtjate arv oli suurem Hullu Teadlase sünnipäeval ja Teadlaste Ööl. Teaduslinna külastatavus püsib samas suurusjärgus.

Loengusarjad ja publikuprogrammid

Tartu Ülikooli muuseum ajaloolises toomkirikus

- 06.02 Kristiina Tiideberg ja Moonika Teemus „Varakambri lood. Puškini surimask: kas originaal või koopia?“. Pärast loengut ekskursioon, juhtis Kristiina Tiideberg (15 inimest).
- 07.03 eksperimentaalpsühholoog Jüri Allik „Varakambri lood. Hippi kronoskoop ja teised seadmed inimhinge lahkamiseks“. Pärast loengut ekskursioon, juhtis Lea Leppik (8 inimest).
- 25.04 Tartu Ülikooli emeriitprofessor Heidi-Ingrid Maaros „Varakambri lood. Helikobakter: teadusmaailma üllataja“. Pärast loengut ekskursioon, juhtis Anu Rae (14 inimest).
- 23.05 Tartu Ülikooli emeriitdotsent Uno Veismann „Varakambri lood. Mikron: kosmose võidujooksust kaugseireni“. Pärast loengut ekskursioon, juhtis Lea Leppik (8 inimest). Kokku osales 45 inimest.
- 15.02 näituse „Kuritöö ja karistus“ publikuprogramm „Mõrvamüsteerium Toomemäel“ (15 inimest).

Kunstikolmapäevad TÜ kunstimuuseumis

- 30.01 Madis Liplap „Kuidas me pesime puhtaks muuseumi seinad?!“ (20 inimest)
- 20.02 Heli Tuksam „Kuidas eksponeerida ajalugu?“ (8 inimest)
- 13.03 Alar Nurkse „I. Aivazovski maali „Vaade Vesuuvile päev enne vulkaanipurset“ restaureerimisest“ (25 inimest)
- 27.03 ringkäik kuraatoritega näitusel „Pompei fragmendid“ (6 inimest)
- 24.04 ringkäik kuraatoritega näitusel „Ülikooli peahoone kunstis“ (10 inimest)
- 29.06 ringkäik kuraatoritega näitusel „Ülikooli peahoone kunstis“ (5 inimest)
- 30.10 Kristiina Tiideberg „Ehitamata jäänud ülikool. Tartu Ülikooli peahoonega seotud ehitusplaanidest enne Teist maailmasõda“ (21 inimest)
- Kunstikolmapäevadel käis kokku 95 inimest.

Tartu tähetorni astronoomialoengud

08.01 Maarja Kruuse, Teet Kuutma ja Laurits Leedjärv „Astronoomiaaasta 2018“

29.01 Ain Kallis „Ikka Eesti kliima minevikust ja tulevikust“

05.02 Üllar Kivila „Päikesesüsteemi uued horisondid“

19.02 Antti Tamm, Jaak Jaaniste „Jaan Einasto 90 – enne ja nüüd“

05.03 Kadri Tinn „Kevadtaevas 2019“

19.03 Grete-Lilijane Küppas „Kosmoloogilised simulatsioonid EAGLE näitel“

02.04 Merili Jauk, Kadri Lang „Inimene ja kosmos“

16.04 Kadri Bussov „Estcube kui projekt“

07.05 Lea Leppik „Eestlastele eesti taevast!“

21.05 Tõnu Viik „Õpik ja Kuu“

17.09 Kadri Tinn „Sügistaevas 2019 ja Merkuuri üleminek Päikesest“

01.10 Jaak Kikas, Üllar Kivila „Cavendishi katse: Clapham 1798 ja Tartu 2019“

15.10 Üllar Kivila „Apollo-programmist“

29.10 Enn Kasak „Aeg-ajalt ajast“

05.11 Jaan Pelt „Elust mujal“

19.11 Ene Ergma „Neutrontähed“

03.12 Andi Hektor „CERN – füüsika tipplabor Šveitsis“

17.12 Ain Riistan „Jeesuslaps, jõulutäht ja kolm kuningat“

Astronoomialoengutel käis kokku 381 inimest.

18.06 prof Lavinia Heisenbergi (ETH Zürichist) loeng „Our Dark Universe“. Korraldas TÜ füüsikainstituut (55 inimest).

05.10 astrofoto konkursi lõppüritus, avati näitus ja toimus mälu-mäng. Korraldajad: Mirt Kruusmaa, Janet Laidla, Grete Küppas (33 inimest).

23.03 astronoomiateemaline mälu-mäng tähetornis (21 inimest).

Vaatlused toimusid 11 kuul, kokku käis vaatlustel 205 inimest. Jaanuarist maini olid vaatlused planeeritud igale nädalale, juunist septembrini päikesevaatlused kaks korda nädalas (teisipäeval ja laupäeval) ja oktoobrist detsembrini täiskuuvaatlused kord kuus kahel järjestikusel päeval. Planetaariumietendustel käis kokku 177 inimest.

Teadustöö

Suur osa muuseumi 2019. aasta tegevustest oli seotud rahvusülikooli 100. aastapäeva tähistamisega, mahukaim tööloik oli novembri lõpus toomkiriku Morgensterni saalis avatud ülikooli ajaloo püsinäituse „Minu elu ülikool“ ettevalmistamine. Sisulist ettevalmistust nõudsid kõik uued näitused („Peahoone kunstis“, „Ideaalide Eesti“, „Ars Academica“, „Eestlastele eesti taevast“).

TÜMi töötajate teadustöö kvalifikatsioon ja kogemused on aasta-aastalt kasvanud, mille väljundiks on nii teadusartiklid (leitavad ETISst), populariseerivad kirjutised kui ka raamatud, mida 2019. aastal ilmus lausa kolm: „Ars Academica. Tartu Ülikooli 100 kunstiteost“, „Akadeemiline vabariik. Tartu Ülikooli üliõpilaskond läbi aja“ ning „Tartu Ülikooli sada nägu“. „Ars Academica“ valiti Eesti 25 kõige kaunima raamatu hulka. Lisaks ilmus sariväljaande Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi 47. number.

Traditsioonilise **aastakonverentsi** teema oli „Saja aastaga pärisorjusest emakeelse ülikoolini“ ja koostööpartner Õpetatud Eesti Selts.

Muuseumi töötajad pidasid rahvusvahelistel konverentsidel kokku 11 ettekannet. Väliskonverentsidel käimist toetasid nt Rahvusvahelise muuseumiühingu (ICOM) Eesti Rahvuskomitee ja ülikoolide mobiilsusprogramm Erasmus+. Oleme esindatud rahvusvahelistes ja kodumaistes võrgustikes nii lihtliikmete kui ka juhatuse tasandil: Jaanika Anderson kuulub Coimbra grupi päranditöögruppi; Jaanika Anderson ja Tiina Vint osalevad muuseumiterminoloogia töögrupis; Lea Leppik kuulub Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) teaduskogude ekspertnõukogusse ning Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Eesti ühenduse (TTEÜ) juhatusse, Janet Laidla kuulub Rahvusvahelise Teadusinstrumentide komisjoni (SIC) juhatusse; Tiina Vint kuulub ICOM Eesti Rahvuskomitee juhatusse, Eesti Konservatoorite Ühingu juhatusse, osales Eesti Konservatoorite Ühingu VI teadusseminari „Konserveerimise keeled“ korraldamises ning kuulub püsinäituste hindamise komisjoni; Mariann Raisma kuulub muuseuminõukogusse; Eesti muuseumide aastaauhinna ajutiste näituste hindamise komisjoni; samuti kuulus Tartu 2024 esitlusmeeskonda; Terje Lõbu kuulub Eesti Muuseumiühingu juhatusse ning Mariann

Raisma ja Lea Leppik osalesid „Rahvusülikool 100“ (RÜ 100) korraldamiskomisjonide töös.

Teadusvaldkonna oluline tööloik oli projektide koostamine, kuid tiheda konkurentsi ja vähese rahastuse tõttu ei osutunud suuremad taotlused edukaks. Küll aga õnnestus toetusi saada Eesti Kultuurkapitalilt, Eesti Teadusagentuuri teaduse populariseerimise taotlusvoorst, TÜ kirjastustoetuste rahastust ja mujalt.

Kogud

TÜ muuseumis oli 2019. aasta lõpuks 132 362 museaali (aastane juurdekasv 16 043 museaali), millest MuISi on sisestatud 98 318 (74,3%), lisandunud 18 179 kirjet, mis on umbes 4000 kirjet eelmisest aastast rohkem (J. Anderson, L. Kriis, V. Lell, T. Lõbu, A. Rae, M. Remma, I. Sahl, S. Sisask, A. Tammiste, M. Tuuling, T. Vint, R. Vääri).

Veebis kättesaadavate digikujutisega museaalide arv on 40 476 (30,6%), kokku digihoidlas 111 856 faili (seisuga 31.12.2019), pildistatud ja MuISi digihoidlasse lisatud 26 734 faili (J. Anderson, L. Kriis, V. Lell, M. Remma, I. Sahl, S. Sisask, A. Tammiste, M. Tuuling). MuISis on pidevalt parandatud andmeid (TÜMi administraator T. Vint). Inventuur viidi osaliselt läbi ajaloolises meditsiinikogus (L. Leppik, S. Sisask, A. Tammiste, M. Tuuling).

Ülikooli muuseumi kogu kui **Eesti kultuuriloolise rahvuskollektsiooni osa** finantseeriti HTMi kaudu, mis võimaldas jätkata kollektsioonide sisestamist andmebaasi MuIS, kogude uurimist ja digiteerimist. Möödunud aastal leidsid TÜ muuseumi teaduskollektsioonid väga suurt kasutust. Ühelt poolt mõjutasid seda muuseumis avatud näitused, teisalt ka RÜ 100 tähistamisega seoses valminud ERRi saatesari „Rahvusülikooli sajand“, mille 12 osa olid eetris septembrist detsembrini 2019. Lisaks publitseeriti arvukalt objekte teadusartiklites ja muuseumi välja antud raamatutes.

Kokku tegime teaduskollektsioonidega umbes 47 232 erinevat toimingut, mis puudutas umbes 42 000 objekti ehk umbes 30% meie kogudest. Kasutati umbes 65 000 museaali ja digihoidlas tehti üle 630 000 failikasutuse. Puhastati ja konserveeriti 7438 eset. Kogude digiteerimine on sellel aastal märgatavalt kasvanud. Suuremahuline digiteerimine 2019. aastal oli võimalik tänu projektile „Kultuuripä-

Foto 1. Rahvusülikooli juubeliks tehti rektorile uus ametikett ja vana anti pidulikult üle Tartu Ülikooli muuseumile (A.Tennuse foto).

randi digiteerimine 2018–23“, mille toel on tehtud umbes 55 000 faili, muuseumi poolt lisati MuISi digihoidlasse ligi 16 000 faili.

2019. aastal jõudsid muuseumi kogusse RÜ 100 kampaania annetused. Lisandus nt rännukepp, mida kasutati eesti keele aasta kavva kuulunud Emakeele Seltsi jalgsiretkel Riias Tartusse Kristjan Jaak Petersoni jälgedes. Jätkus varasema muuseumisse tulnud materjali vastuvõtmine (TÜ anatoomiainstituudist antropoloogiline klaasnegatiivide kogu, sisehaiguste kliiniku patsientide haiguslood, Elmar Kaldi negatiivide kogu, TÜ fotograafide fotod). Jätkus töö digiteerimisprojektiga „Dokumendipärandi digiteerimine: Jäägem eestlasteks, aga saagem ka eurooplasteks (1860–1920)“ kunstipärandi, fotopärandi ja arhiivimaterjali alaprojektidega, mille käigus digitakse muuseumile ligi 268 000 kaadrit (A. Arus, V. Lell, M.-L. Madisson, A. Rae, I. Sakh, A. Tammiste).

TÜ kultuurivarast anti kasutusse 28 objekti (T. Vint).

Kommunikatsioon ja turundus

Rahvusülikooli 100. aastapäeva raames tehti tihedalt koostööd ülikooli kommunikatsiooniosakonnaga. Muuseumi korraldatud emakeelse ülikooli 100. aastapäeva sündmused kajastusid piduaasta kodulehel.

Koostöö on jätkunud portaalidega Tartu Kultuuriaken, Visittartu, Puhka Eestis ja Lastejaam, aga ka turismivoldikute/infolehtede, nagu Tartu in your Pocket, Tourist Map jt, koostamisel.

Tartu Ülikooli muuseumi majade ja Hullu Teadlase Facebooki lehekülgede jälgijate arv on aasta jooksul kasvanud, olles 2019. aasta lõpu seisuga vastavalt: peamajal 1587, kunstimuuseumil 1009, tähetornil 1899 ja Hullu Teadlase lehel 1137 jälgijat. Muuseumi Instagrami kontol oli aasta lõpu seisuga 780 jälgijat.

Otsene koostöö toimub väljaannetega Tartu Postimees, Eesti Ekspress, Universitas Tartuensis, Imeline Ajalugu, Hea Laps, Sirp, Õpetajate Leht, Vikerraadio, Raadio Kuku, Klassikaraadio, ETV, Kanal2, ETV Novaator.

Ka 2019. aastal jätkus giidide atesteerimine. Võõrkeelset giiditeenust on võimalik tellida inglise, vene, saksa, soome ja läti keeles.

Jätkus koostöö linnafestivalidega, mis võimaldab avardada muuseumi näituste publikuprogrammi ning jagada kommunikatsioonitegevusi, võimaldades muuseumile suuremat kõlapinda. Muuseum osales 2019. aastal tARTuFFi kõrvalprogrammis ja Tartu linna kordineeritud üritustel, nagu Tartu linna päev ning Tartu muuseuminädal.

Haridustegevuste turundamiseks külastati Eesti Rahva Muuseumis ja Eesti Kunstimuuseumis õppeaasta algul toimunud õpetajatele mõeldud haridusmesse.